

Організація виховного процесу в навчальних закладах відповідно до сучасних викликів.

Сьогодні найважливіше значення надається виховній функції навчальних закладів. Основними нормативними документами у сфері освітньої політики щодо виховання залишаються: Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року; Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів; Концепція національно-патріотичного виховання молоді; Програма патріотичного виховання дітей та учнівської молоді; Концепція громадянської освіти та виховання дітей і молоді в Україні; Концепція сімейного виховання в системі освіти України «Щаслива родина». При плануванні виховної роботи важливим документом залишається методичний супровід до програми «Орієнтири національного виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів Тернопільщини».

В контексті методичних рекомендацій Міністерства освіти і науки України з питань організації виховної роботи у навчальних закладах у 2014/2015 навчальному році від 25.07.2014 року № 1/9-376 на сучасного педагога покладена найвідповідальніша місія: вона полягає у вихованні покоління, від якого буде залежати майбутнє усієї України. Безперечно, така роль учителя і вихователя заставляє замислитися над тим, які аспекти виховного процесу необхідно удосконалити для того, щоб виконати цю глобальну місію.

Методистам з виховної роботи, педагогічним колективам, враховуючи виклики сьогодення, потрібно проявляти ініціативу, гнучкість, творчий підхід, варіювати форми і методи діяльності, враховувати специфіку умов, можливостей при плануванні як методичної так і змісту виховної роботи.

Слід спрямувати кожний навчальний заклад на побудову такої системи виховної роботи, яка б була спрямована на формування відповідного виховного простору з потужним виховним впливом на особистість, що сприятиме формуванню в неї тих ціннісних орієнтацій та духовних пріоритетів, які визначають громадянсько-патріотичну позицію молодого покоління. У першу чергу, виховний простір має бути позбавлений недружнього інформаційного впливу на дитяче та підліткове середовище, спрямувати всю роботу на захист дітей, на створення в школі безпечного середовища.

Виховний процес у загальноосвітніх навчальних закладах області рекомендуємо здійснювати за такими напрямками:

Побудова ефективної системи **національно-патріотичного виховання** на засадах загальнолюдських, полікультурних, громадянських цінностей.

Національно-патріотичне виховання дітей та учнівської молоді – це комплексна, цілеспрямована діяльність органів місцевої влади, громадських організацій, сім'ї, школи, інших соціальних інститутів, головним завданням яких має стати - формування у молодого покоління високої національно-патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до України, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави.

Рекомендуємо:

- здійснювати інноваційну освітню діяльність в навчальних закладах в ході реалізації програми патріотичного виховання молодих громадян України, що забезпечує ґрунтовну мотивацію молоді до праці на користь України;
- проводити відповідну інформаційно-освітню роботу та надавати методичну і практичну допомогу навчальним закладам у впровадженні форм і методів національно-патріотичного виховання молоді у практику навчально-виховної роботи;
 - проводити системну роботу з підготовки педагогічних кадрів до патріотичного виховання через участь у нарадах, тренінгах, семінарах-практикумах, конференціях;
 - сприяти розширенню напрямів співробітництва загальноосвітніх, позашкільних навчальних закладів із громадськими організаціями, соціальними інститутами з питань патріотичного виховання;
 - вивчати, узагальнювати та пропагувати кращий досвід патріотичного виховання дітей та учнівської молоді, висвітлювати у ЗМІ, на веб-сайтах;
 - використовувати потенціал туристсько-краєзнавчої роботи у національно-патріотичному вихованні учнівської молоді в навчальних закладах.

З метою Героїко-патріотичного виховання дітей та молоді рекомендуємо:

- в рамках роботи військово-патріотичних клубів, волонтерських загонів, музеїв, навчальним закладам у партнерстві з громадськими організаціями ветеранів активізувати пошукову діяльність щодо встановлення імен тих, хто воював у роки II Світової війни, загонів УПА, загиблих на Майдані та збройних сутичках на Сході України;
 - поповнити музеї матеріалами про Героїв Небесної сотні, - продовжити реалізацію проектів (збір спогадів про Революцію гідності, матеріалів про тих, які загинули на Майдані, у збройних сутичках на сході України);
 - проводити науково-практичні конференції з лідерами учнівського самоврядування, організаторами виховного процесу присвячені історичним подіям, пов'язаних з подіями на Майдані та збройних сутичках на Сході України;
 - виховні заходи з героїко-патріотичного виховання варто починати із вшанування (хвилина мовчання, молитва) Героїв Небесної сотні, загиблих в збройних сутичках.

Адже вони стали взірцем мужності та патріотизму, любові до своєї рідної землі, відданості українському народові, боротьби за утвердження людської гідності та європейського майбутнього;

В основу патріотичного виховання мають бути покладені **історичні й культурні цінності, традиції і звичаї народу**, значення яких зростає в умовах європейської інтеграції України. Формуванню патріотичних почуттів має сприяти активна участь у Русі учнівської молоді «Моя земля – земля моїх батьків».

Рекомендуємо запровадити (в партнерстві з батьками та громадою села) культурологічно-виховний проект «Визначні місця Тернопільщини», з метою популяризації культурного розмаїття, історичної спадщини Тернопільської області; формування історичної пам'яті підростаючого покоління; забезпечення духовної єдності поколінь через активні форми і методи навчання та виховання. Як підсумок проводити презентації матеріалів (віртуальні екскурсії; створення презентацій, проектів; проведення конференцій; дослідницько-пошукова робота та ін.).

Сприятиме героїко-патріотичному вихованню учнівської молоді використання потенціалу Національної Організації Скаутів України. Це проведення акцій за участю скаутів і школярів; залучення фахівців скаутського руху до виховної роботи навчальних закладів; ознайомлення педагогів з методикою виховної роботи скаутських організацій через систему спільних семінарів, конференцій, тренінгів за такими темами: «Освіта протягом життя на основі Скаутського Методу», «Скаутський Метод - ефективна система самоосвіти молоді», «Особливості формування скаутських груп на базі загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів», «Скаутська молодіжна програма», «Система малих груп у скаутському русі», «Взаємодія педагогів, батьків і місцевої громади з питань виховання дітей та молоді» тощо.

Для забезпечення завдань національно-патріотичного виховання у виховних програмах навчальних закладів необхідно передбачити шкільні виховні справи щодо відзначення у 2014/2015 навчальному році таких пам'ятних і ювілейних дат:

- 100-річчя утворення Легіону українських січових стрільців;
- 120-річчя з дня народження О.Довженка;
- День козацтва та створення УПА (14 жовтня);
- День української писемності та мови (9 листопада);
- День пам'яті жертв голодомору та політичних репресій. Акція «Запали свічку» (22 листопада)
- Міжнародний день прав людини (10 грудня);
- річницю Євромайдану та Революції гідності;
- День Героїв (третя неділя травня).

Все більшої актуальності набуває потреба у створенні **толерантного освітнього простору**, що відкриває можливість інтеграції у міжнародну спільноту, пропаганди європейських цінностей, вивчення культур і традицій інших народів крізь призму толерантності. Педагогічний колектив Зборівської гімназії ім. Р. Завадовича створив в умовах роботи навчального закладу міні-модель толерантного освітнього простору «Євроклуб», досвід якого вивчений і може бути корисним для методистів з виховної роботи, заступників директорів шкіл з виховної роботи, класних керівників.

Ще одним важливим пріоритетом виховної роботи у загальноосвітніх навчальних закладах має стати **превентивне виховання учнів та правова просвіта дорослих учасників навчально-виховного процесу**. Правове виховання і правова освіта жодним чином не мають обмежуватися превентивними заходами (профілактикою правопорушень) чи вивченням основ законодавства України. Слід спиратися на рекомендації Ради Європи для шкіл щодо навчання правам людини та повазі до людської гідності, протидії дискримінації. Вивчення прав і свобод людини, виховання поваги до людської гідності може здійснюватися різними шляхами, враховуючи вік, свідомість школярів та повинно мати за мету допомогти учням зрозуміти й сприйняти поняття справедливості, рівності, свободи та демократії. Демократії найкраще можна навчитися у демократичній атмосфері, тому демократичній виховний простір, в якому заохочується участь, відкрите висловлювання та обговорювання внесених пропозицій учнями, вчителями і батьками є необхідною умовою ефективного правового виховання. Пропонуємо використати досвід роботи переможців обласного огляду-конкурсу на кращу організацію правової освіти і виховання учнів у загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладах області. (Наказ ДОН ОДА від 04.07.14 року №236).

При плануванні превентивної роботи радимо взяти до уваги результати моніторингу стану превентивної освіти дітей та учнівської молоді, який проводився в області.

Важливо також продовжити співпрацю з Всеукраїнськими громадськими організаціями «Міжнародний шкільний проект», «Жіночий консорціум України» в проведенні тренінгів з організаторами виховного процесу з питань морально-духовного та етичного спрямування, з метою запобігання конфліктам, насиллю та іншим негативним проявам.

Також пропонуємо перед початком нового навчального року усім ознайомитися з «Концепцією превентивного виховання дітей та молоді в системі освіти України», яка була розроблена Інститутом інноваційних технологій та змісту освіти Міністерства освіти і науки України. Концепція побудована на відмові від методологічної ортодоксальності й передбачає перехід до новітніх гуманістичних психолого-педагогічних технологій, спрямованих на допомогу особистості у

вирішенні нею як індивідуальних, так і колективних проблем на основі системи цінностей.

Загострилась потреба в плеканні особистості **на християнських цінностях**. Хто може сформувати ці цінності? Сім'я, церква та школа. Саме тому архіважливо поєднати зусилля цих виховних інституцій.

Розмірковуючи над важливістю та місцем християнських цінностей у освітній системі, варто сповідувати такі основні цінності:

1. **Бог** (найважливішою цінністю в житті християнина є Бог).
2. **Людина, її гідність і розвиток** (людина часто або звеличує себе як абсолютну величину, або принижується аж до розпачу, внаслідок чого перебуває в стані неспокою та невпевненості, а Церква є тією інституцією, що глибоко вникає в ці труднощі та може дати пояснення слабкості людини й розтлумачити її гідність).
3. **Прагнення до миру** (мир є основним благом, що відповідає за розвиток життєво важливих цінностей людини: право на життя на всіх етапах його розвитку; право на повагу гідності кожної людини незалежно від раси, статі та релігійних переконань; право на володіння матеріальним майном, необхідним для життя; право на роботу та справедливий розподіл результатів праці, що забезпечує впорядковане й солідарне співіснування. Мир, який Ісус жертвує своїм учням, не є миром, що віддається переможеним від переможців або слабшим від сильніших. Це мир, що народжується з любові (від Бога до людини та від людини до людини).
4. **Правда** (кожна пізнана правда має свою особливу цінність. Усі люди прагнуть до пізнання, а результатом такого прагнення є правда. Навіть у щоденному житті спостерігається, як кожна людина намагається пізнати об'єктивний стан речей. І немає байдужих до пізнання істинності речей людей. Але правду необхідно шукати способами, гідними людини. На щастя людства, правда є силою миру, оскільки оголошує і здійснює єдність людини з Богом, себе з собою самим та іншими людьми).
5. **Свобода в житті людини й суспільства** (суть свободи міститься у внутрішньому світі людини, належить до природи людської особи та є її пізнавальним знаком. Але справжня свобода особи має свою основу в трансцендентній гідності людини, у гідності, даній їй від Бога. Людина, будучи створеною за образом і за подобою Бога, нерозривно пов'язана з цією свободою і ніяка сила не спроможна позбавити людину цієї свободи).
6. **Приналежне право людини - право на життя** (серед принципів прав, що належать людині, слід назвати право на життя – від зачаття й до народження; право на життя в повноцінній сім'ї, в моральному середовищі, що сприяє розвитку індивідуальності; право на розвиток власної інтелігентності та свободи в пошуку та пізнанні правди; право на створення сім'ї та виховання дітей тощо).

7. **Праця** (праці відводиться спеціальне місце в ієрархії прав людини. Робота (праця) є особливою цінністю, оскільки здійснюється власне самою людиною. Важливим фактом у розгляді виховного аспекту будь-якої праці є те, що одні виконують роботу лише для того, щоб її виконати, тоді як інші виконують її в ім'я Бога, інших людей, власної сім'ї, а також в ім'я народу, суспільства, до якого належать. Робота впливає на формування людської гідності, братерської спільноти та утверджує принципи свободи. Безробіття є ознакою суспільної та господарської недорозвиненості держав, тому потрібно зробити все, щоб цьому запобігти).

8. **Сім'я** (основна функція сім'ї – виховна. Справжнє сімейне виховання має бути спрямоване своїм кінцевим результатом не лише на формування гармонійно розвиненої особистості, але й на формування особистості, спроможної функціонувати в суспільстві, коли подорослішає. Отже, сім'я, беручи до уваги всі досягнення психологічних, педагогічних та дидактичних

наук, повинна допомагати дітям і молоді розвиватися гармонійно, згідно з їхніми фізичними, моральними та інтелектуальними можливостями, формуючи зростаюче почуття відповідальності. Саме сім'я має підготувати дітей до позитивного та розсудливого статевого життя відповідно до їх віку та особливостей активної участі в громадському житті).

9. **Християнські цінності у вихованні молоді** (всі християни (як Божі діти) мають право на християнське виховання. Таке виховання необхідно розпочинати від народження дитини й до повного розвитку людської особистості через хрещення та поступове введення в таємниці спасіння, аби підвищувати свідомість дітей та молоді щодо отриманого дару християнської віри. Лише спільні зусилля батьків, вихователів та працевлаштування молодої людини спроможні сформувати її християнські ідеали та вплинути на вдосконалення особистісних ціннісних рис. Вихований християнин буде долучатися до соціально-культурного прогресу, користуватися його результатами та впливати на його напрям).

10. **Роль культури в житті людини** (свідоме відношення до культури та участі в ній нині зростає в усьому світі. Іван Павло II із цього приводу зауважував: «Отже, я ... прошу вас, вихователі, як людей, що покликані прищепити автентичні цінності життя, навчити дітей та молодь толерантності, розумінню і поваги до кожної людини, виховати молоде покоління в дусі миру. То є їх правом, а вашим обов'язком. Виховуйте їх також у долученні до справжньої культури»).

Актуальність аксіологічно-християнської проблематики зумовлена тим, що побудувати сучасне демократичне суспільство, нівелюючи ціннісний базис, неможливо. При цьому європейська практика доводить, що такі цінності є спільними для всіх народів, оскільки вони є фундаментом поступу суспільства та основою для духовного вдосконалення й розвитку людини.

Інтеграція зусиль школи та сім'ї – важливе завдання сьогодення.

В. О. Сухомлинський стверджував: “У сім’ї шліфуються найтонші грані людини – громадянина, людини – трудівника, людини – культурної особистості”.

Концепція сімейного виховання в системі освіти України «Щаслива родина» на 2012-2021 роки наголошує, що потребою часу є систематична й послідовна педагогізація батьківської громадськості, оскільки члени сім’ї є першими вихователями дитини. Тому у навчально-виховному процесі необхідно враховувати, що вплив сім’ї на підростаючу особистість залежить від багатьох факторів, а саме: склад сім’ї (повна – неповна, наявність членів старшого покоління); побутові умови; морально-психологічний клімат; соціальна орієнтація; загальна культура; забезпечення єдності вимог до дитини усіх членів сім’ї; характер спілкування батьків із дитиною; єдність сімейних інтересів. Цілеспрямована робота має проводитися у двох напрямках:

- педагогічна просвіта батьків з використанням сучасних форм і методів роботи;
- активне залучення до виховної роботи з дітьми в рамках класу, школи.

Метою навчального закладу має бути здійснення такої політики, при якій батьки відчують свою визначальну роль у справах учнівського та педагогічного колективів. Адже сім’я – це найважливіший соціальний замовник освіти.

Робота з батьками і сім'ями учнів – один з найважливіших напрямів діяльності сучасного вчителя і одночасно одна з "найвужчих" ланок в його практичній діяльності. В зв'язку з цим значно зростає актуальність підготовки вчителів, класних керівників до проведення роботи з батьками, організації їх педагогічного всеобучу. Проблема знаходить вирішення за умови створення безпосередньо в освітніх закладах навчального семінару для педагогічних працівників **"Як організувати педагогічний всеобуч батьків у сучасному закладі освіти"** та проведення **батьківських дебатів.**

У кожному районі(місті) необхідно скоординувати роботу щодо проведення он-лайн конференцій, батьківських лекторіїв, семінарів за такою тематикою:

- Організація навчання, праці і змістовного дозвілля школяра вдома.
- Виховний потенціал сучасної сім’ї.
- Не запізнитися з добротою! (Основи моральності, доброти і милосердя народжуються в родині.)
- Роль сімейних традицій у вихованні дітей. Здоров'я і фізичний розвиток школярів.

Рекомендуємо організацію роботи школи з батьківською громадськістю спрямувати на:

- ознайомлення батьків зі змістом і методикою навчально-виховного процесу;
- психолого-педагогічну освіту батьків;
- коректування виховання в родині окремих учнів;
- взаємодія з громадськими організаціями батьків (батьківськими комітетами, шкільними радами);

У компетенцію батьківської громадськості може входити:

- надання матеріальної допомоги окремим родинам; і учням;
- колегіальне рішення окремих питань життя школи, зв'язок з адміністративними і правоохоронними органами;
- допомога школі і класам у проведенні виховної роботи з учнями;
- участь у роботі з батьками учнів (проведення батьківських зборів, конференцій, лекторіїв);
- моральний і правовий вплив на батьків, що надбало ставляться до виховання дітей ті інші.

Бажано також вести спеціальний "Щоденник спостережень сім'ї учнів", в якому (форма довільна) час від часу робити короткі записи. На основі систематизації одержаних даних доцільно скласти "Педагогічний паспорт сім'ї", в якому занотовувати найбільш характерні для кожної конкретної сім'ї відомості. Форма такого "Паспорту" цілком довільна і він не є сталим документом. "Педагогічний паспорт сім'ї" поновлюється, доповнюється протягом всього періоду навчання дитини в школі.

Пошана і любов до матері та батька з боку підростаючого покоління – одна з головних умов побудови власного щасливого життя. Головним завданням школи у партнерстві з батьківською громадськістю є підготовка підростаючої молоді до майбутнього життя. Рекомендуємо матеріали навчально-методичного посібника «Сімейні цінності» (за підтримки Міжнародної громадської організації «Рада Сімей України», схвалено МОН України для використання у загальноосвітніх навчальних закладах. Змістовно готувати та проводити батьківські всеобучі.

У сучасних умовах навчання дитини в школі значно зростає **роль класного керівника**. Можна багато говорити про те, що відповідальність за розвиток та виховання дітей покладена на сім'ю, але ми бачимо безліч прикладів того, що деякі батьки не мають найменшого уявлення про те, як впливати на власну дитину та як з нею спілкуватися щоб подолати страх і стрес.

І тільки за умови цілеспрямованої взаємодії класного керівника, учня та його батьків – можна досягти певних результатів. Вчіть класних керівників щоб ні в якому разі не применшували роль сім'ї. Навпаки, намагайтеся довести, що ця роль може значно зрости, якщо класний керівник керується у своїй роботі науковими принципами та підходами з метою залучення батьків до навчально-виховного процесу.

Крім класного керівника певний виховний вплив на школярів здійснюють й психолог, й соціальний педагог, й заступник директора з виховної роботи. Але треба враховувати, що специфіка спілкування кожного із названих спеціалістів істотно відрізняється. Заступник директора з виховної роботи чи педагог-організатор більше часу можуть присвятити роботі із членами учнівського самоврядування або вихованцями із категорії тих, що потребують особливої уваги. При цьому іншим

школярам іноді приділяється недостатньо уваги, тоді як класний керівник щоденно тримає в полі свого зору кожного вихованця.

З огляду на це, вважаємо необхідним у кожному навчальному закладі організувати цілеспрямовану і глибоку роботу з класними керівниками, з цією метою виокремити серед численних функціональних обов'язків заступника з виховної роботи такий важливий пункт, як організація методичної допомоги класним керівникам. Ця робота має бути спрямована на підвищення рівня теоретичної та методичної підготовки кожного із педагогів, а не тільки тих, хто в цьому навчальному році має класне керівництво.

Одним із засобів підвищення фахової майстерності класних керівників є робота методичного об'єднання. Спрямуйте роботу МО на розгляд тих важливих питань, які диктує сьогодення і на які наголошує МОН України.

На часі організація шкіл педагогічної майстерності, авторських майстерень класних керівників, що даватиме можливість здійснювати методичну адаптацію теоретико-методологічних концепцій виховання, переорієнтовувати педагогів з масово-репродуктивних форм на індивідуально-творчі, особистісно орієнтовані. Як показала практика, найвищий рейтинг отримують інтерактивні форми методичної роботи: тренінги, рольові ігри, практикуми, модерування, тому саме такі форми мають широко використовуватись у системі виховної роботи.

Значна увага в загальноосвітніх навчальних закладах має приділятися учнівському самоврядуванню. Це і волонтерська, і пошукова, і захист прав дітей, проведення патріотичних флеш-мобів: «За єдину Україну!», «Діти за мир у цьому світі!», «Сила дружби» тощо.

Ми маємо усвідомити, що без розвитку людської гідності, громадянськості, патріотизму, чесності, толерантності, працьовитості не може бути ні вільної особистості, ні добробуту українського народу, ні правової держави, ні єдиної України, ні рівноправної інтеграції до європейського співтовариства. І наша з вами робота має цьому сприяти.

Я вам усім бажаю у новому навчальному році миру, спокою, оптимізму і віри, що ми переможемо.